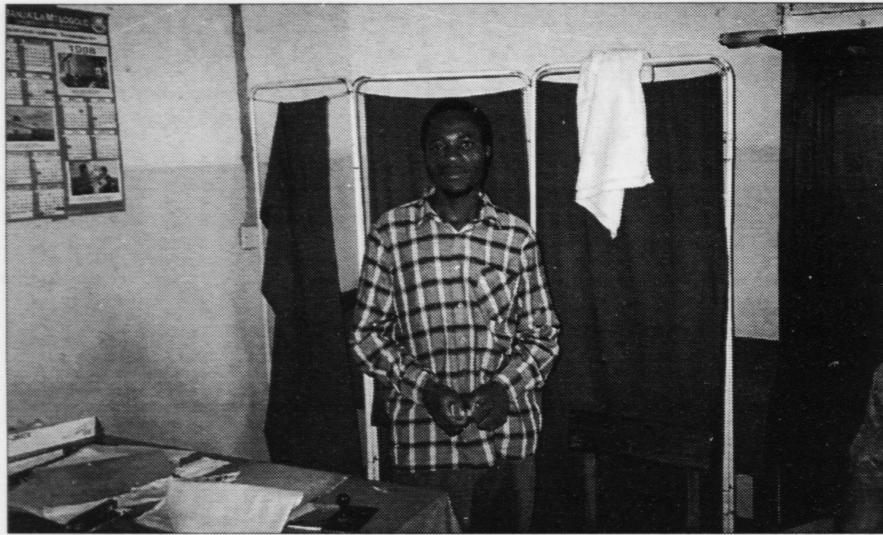

Malawi: Eitt eyðrænt einaveldi

Hastings Banda gjörðist ímyndin av tí landi, hann stýrði við harðari hond í 30 ár. Landið, sum nevnt verður »Heita hjarta Afríku«, er eitt tað fátækasta landið í heiminum yvirhøvur

Læknastovan líkist ikki júst teimum, vit kenna í Føroyum

(Mynd: Edvard Joensen)

Edvard Joensen

Trongt inn millum Tanzania og Zambia fyrri norðan og í eini geil niður í Mozambique í suðri, liggur litla, afrikanska landið Malawi.

Hetta landið er á stöð umleið tvær ferðir sum Danmark og við einum fólkatáli, sum í dag telur góðar 11 milliónir menniskju.

Malawi verður í ST høpi mett at vera millum fátækastu lond í heiminum, og bara í Brasíla, er munurin millum rík og fátæk stórur.

Men hóast fólk liva undir umstøðum, sum við á okkara leiðum neyvan høvdu givið krláturum, er einki galið við blíðskapinum. Tann, sum ferðast millum hesi fólkini, kennir, at hann er vælkominn. Ikki av ongum verður Malawi nevnt »Heita hjarta Afríku«.

Malawi er eitt land, sum er rættiliga ókent í mun til onnur afrikansk lond.

Grundin er helst at finna í søguni, síðan landið í 1964 lóysti frá enska hjálaveldinum.

Sum so manga aðrastaðni gjörðist hetta sjálvstýrið bert til eitt einaraði istaðin, har ein einsamallur maður rak landið sum eina privata fyrirköku. Og mong munnso seta sær tann spurningin, um nú stöðan var so nógv verri undir enskum hjálaveldistýri.

Søga

Tað, vit vita um landið at siga úr søguni, er í grundini rættiliga lítið. Ikki fyrr enn beint fyrri okkara tíðarrokning, vita vit, at Bantufólkið flyir og setir seg niður í landsýnnings-Afríka.

Hesi fólkini eru akurbrúkarar og duga at framleiða amboð at rudda jörð við. Tað vit í dag kenna til søgu teirra, finna vit í holumálningum.

Men aðrar ættir koma og fara, og ikki sleppur fólkið at liva í friði har heldur enn aðrastaðni í Afríka.

Trælhandilin tekur til sín, og í átjundu öld ræna trælhandlarar umleið 80.000 til 100.000 menniskju árliga í tí umráðnum, sum í dag eitur Tanzania og Malawi.

Umleið 1858-1859 kemur ein skotskur trúboðari siglandi niðan eftir Shire ánni og fram at einum longum, smølum vatni, hann nevnr Lake Nyasa. Hetta vatnið eitur í dag Lake Malawi, eins og Nyasaland eftir sjálvstýrið varð nevnt Malawi.

Hesin ferðandi skotin var David Livingstone, sum gjörðist tann europoeirin, sum fyrstur segði frá landinum Nyasa ella í dag Malawi.

Missionsstöðir

Eins og aðrastaðni í Afríka fingur trúboðararnir, sum hildu til á sonevndum missionsstöðum, stóra ávirkan á upprunafólkið.

Hesi høvdu betri umstøður at bjóða teimum innfóddum, sum sostatt skjótt funnu út av, at eitt nú heilsan gjörðist betri av at halda seg at hvíta manninum - Msungu.

Einaferð í tíðarskeiðnum 1901-1906 verður ein drongur føddur við eina av hesum missionsstöðum. Hann verður nevndu Kamuzu Banda (Kamuzu merkir lítill rót ella spíri). Men árin á skotska missionskúlanum seta síni spor. So djúp, at hann seinni fær sær navnið Hastings eftir einum skotskum trúboði.

Kamuzu Banda fekk skúlagongd og kom seg so væl, at hann fór uttanlands at lesa læknaføði. Í 1937 tók hann læknaprógvið í USA og varð seinni í Skotlandi útbúgvinn at praktisera í ølli

um enskum landaøkjum. Av sonnum nakað væl yvir tað vanliga hjá einum afrikana í teimum dögum.

Banda fekk sær praksis í London, har hann virkaði, til hann í 1958 fór heim aftur til Nyasaland at standa á odda fyrri mótskúðursluni, sum vildi hava bretar úr landinum.

Sjálvstýrið

Í 1964 fekk landið sjálvstýri frá Bretlandi og broytti samstundis navn til Malawi. Hetta hendi hin 6. juli. Dagstevnt seks ár eftir, at Banda var komin heim aftur.

Navnið Malawi leiðir beinleiðis aftur á sagnkenda stórríkið Marawi. Somuleiðis hevur Zimbabwe, ið fyrr nevndist Rhodesia, fingið sítt navn eftir gamla mentannarríkinum við sama navni.

Men tað varð skjótt greitt, at sjálvstýrið rakk ikki longri, enn nýggi leiðarin gav loyvi til.

Hann syrgdi fyrri, at mótskúðmennirnir vórðu beindir av veggnum, so hann kundi gera, sum hann vildi. Illar tungur vilja enn í dag vera við, at krokodillurnar í Lilongve River, sum rennur beint uttan fyrri høvuðsstaðin Lilongve, eru tær feittastu í øllum Afríka. Har vórðu allir mótskúðmennirnir tveittir í.

Hetta hevði eisini við sær, at grannalondini fóru at halda seg aftur í sambandinum við Bandastýrið. Men eftir var Suðurafrika, sum Banda hevði gott samband við, hóast apartheidstjórnina har. Og sum vera man gjörði hetta ikki sambandið við grannalondini hjá Malawi betri. At Banda so alment boðar frá, at eftir hansara meting hoyra stórir partar av grannalondunum Zambia, Tanzania og Mozambique søguliga til Malawi, ger ikki stöðuna

betri.

Men Banda heldur fram, og í 1971 útnavnir hann seg sjálfvan til forseta fyrri lívstíð í Malawi. Og hóast manna-rættindarfelagsskapir og stjórnmennar í øðrum londum gera alt fyrri at boykotta landið, verður tað um tað lagið, at Banda situr fyrri lívið.

Alt, sum stendur upp í móti honum, verður ruddað av veggnum. Eisini teir, sum í síni tíð vóru við til at fáa hann á ovasta sessin í landinum.

Demokrati

Men eitt land, sum er so fátækt sum Malawi, klárar seg ikki við suðurafrikanskari hjálpi eina.

Og so hendi tað, at londini í sunnara parti av Afríka eitt fyrri og annað eftir fingur demokrati.

Tað tóktist mangastaðni har suðuri, sum tað stóð líkasum ein slík virðing um biskupparnar, at teir vóru teir einastu, sum tordu at tala at, tá politiska stýrið fór ov langt. Og eisini í Malawi fóru nú biskupparnar at taka tí sín.

Í 1992 tóku teir katólsku biskupparnar seg saman og gjörðust teir fyrstu, sum opið tordu at bjóða Banda av. Hetta hendi í einum hirtabrevi, har teir kravdu meira rætt til fólkið at virka politiskt. Eisini aðrir komu síðan við, og ein teirra, sum veruliga stóð á odda, tá tað stóð mest á, var lutheranski biskupurin í Lilongve, Joseph Bvumbwe. Hann stóð á odda fyrri einum tvørkirkjuligum, politiskum felagsskapi, PAC, í eini tíð, tá tað veruliga kundi kosta lívið at siga sína hugsan í Malawi.

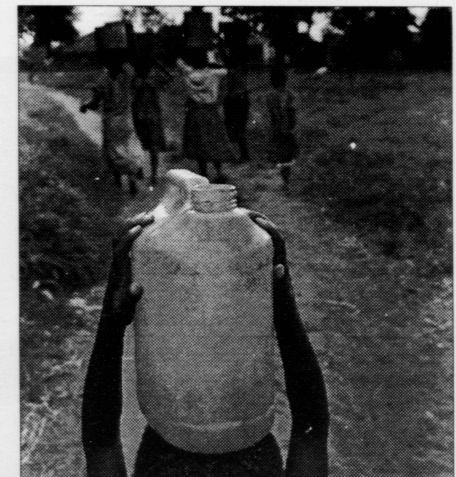
PAC er í dag ein av fyra felagsskapum, sum Neyðhjálp Fólkakirkjunnar í Danmark samstarvar við í Malawi.

At so hjálparfelagsskapirnir eisini høvdu langað lokini á kassarnar, sperti stýrið í Malawi so mikið, at í 1993 varð skrivað út fólkaatkvøða um, hvørt loyvt skuldi verða fleiri politiskum flokkum at stilla upp til tjóðartingsval.

Og undir eftirliti av alþjóða eygleiðarum atkvøða 63% av veljarunum fyrri fleirflokka vali. Hóast hendan greiða meiriluta fyrri at loyva fleiri politiskum flokkum, varð úrslitið nógv soltnari, enn væntað. Allar metingar framman undan søgdu, at ikki undir 75% fóru at vera fyrri.

Og í 1994 verður so fyrri fyrstu ferð val í Malawi, har fleiri flokkar sleppa at lut-taka. Úrslitið verður, at Banda fær 33% av atkvøðunum og kemur í minniluta.

Roynt verður síðan at fáa hann fyrri rættin ákærdan fyrri morð. Men onki ber til. Hann verður frikendur og

Bara 5% av fólkinum hevur rennandi vatn heima

(Mynd: Mikkel

Østergaard)

fær eina treytaleysa umbering frá stjórni.

Men 30 ára veldi hjá hesum gamla manninum er kortini av. Hann stýrði landinum einsamallur frá 1964 til 1994.

Men heilt eiðasørur var hann kortini ikki, tá hann varð noyddur at leggja frá sær.

Gjøgnum øll hesi árin hevði hann syrgt fyrri, at alt, sum gav nakað av sær í landinum, varð keypt av feløgum, hann átti. Sostatt sótu hann og familjan á øllum útflutninginum. Og hóast roynt varð seinni at taka hetta aftur, bar ikki til. Tí so hegnisluga var atborið, at rætturin bert kundi staðfesta, at alt var farið lógliga fram. Maðurin átti pengar og hevði keypt alt á fríum marknaði.

Men hvørki pengar ella vald fáa mann at liva æviga. Og eisini Hastings Kamuzu Banda noyddist at enda at byggja seg fyrri deydán.

Hin 25. november 1997 doyði hann av lungnabruna á einum sjúkrahúsi í Suðurafrika.

Hastings Banda gjörðist sostatt fleiri og hálfvems ára gamal. Í einum landi, sum komið er niður undir av armóð, og har meðallivildur-in hjá vanligum fólki bert er 44 ár.